

Тартибга солиш таъсирини баҳолаш натижаларига оид МАЪЛУМОТЛАР

1. Тартибга солиш усулининг таъсир доираси

Мазкур тартибга солиш усули тадбиркорлик фаолияти, хусусан, чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарни улар фаолиятининг дастлабки икки йилида қўллаб-қувватлаш билан боғлиқ иқтисодий муносабатларни қамраб олади.

I. Тартибга солиш усули таъсир кўрсатаётган объектлар:

- 1) хорижий инвестициялар;
- 2) хорижий корхоналар томонидан импорт қилинадиган мол-мулклар;
- 3) божхона божлари.

II. Тартибга солиш усули таъсир кўрсатаётган субъектлар:

- 1) хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар;
- 2) бошқа тадбиркорлик субъектлари.

2. Тартибга солиш усулининг натижадорлиги кўрсаткичлари

Божхона қўмитаси томонидан тақдим этилган маълумотларга кўра Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 20 ноябрдаги ПҚ-4525-сон қарори ижросини таъминлаш мақсадида Божхона қўмитаси билан “Ўзбекэкспертиза” акциядорлик жамияти ўртасида 2020 йил 11 июнда тегишли Битим имзоланиб, мазкур битим доирасида ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкка сертификат олиш имконияти “Ягона дарча” БАТ орқали ҳам жорий этилган.

“Ягона дарча” БАТ орқали 2020 – 2023 йиллар давомида **4 226 та** ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкка сертификат тақдим этилган бўлиб, 2024-йилдан бошлаб тақдим этилмасдан келинмоқда.

Сабаби, Ўзбекистон Республикасининг 2022 йил 30 декабрдаги “Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2023 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” ЎРҚ-812-сон Қонунига асосан **Божхона кодексининг 297-моддаси иккинчи қисмининг 9-банди** (*божхона божидан озод этиш тарзидаги тариф имтиёзлари устав фондида (устав капиталида) чет эл инвестицияларининг улуши камида ўттиз*

уч фоиз бўлган чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналар томонидан улар давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан эътиборан икки йил давомида ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун божхона ҳудудига олиб кириладиган мол-мулкка берилади) чиқариб ташланган.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 28 февралдаги ПФ-35-сон Фармонида асосан “Ўзбекекспертиза” АЖ ва унинг ҳудудий бўлинмаларининг хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар томонидан ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкка сертификат бериш бўйича эксклюзив ҳуқуқлари бекор қилинган ва бу турдаги сертификатни бериш ҳуқуқи ушбу йўналишда белгиланган тартибда аккредитациядан ўтган барча тадбиркорлик субъектларига тақдим этилиши белгиланган.

2020 – 2023 йиллар давомида **4 226 та** ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкка сертификат тақдим этилган бўлиб, бу йилига ўртача 1408 та сертификат тақдим этилганлигини кўрсатади.

Бироқ, ушбу тартиб хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарга Ўзбекистонда ишлаб чиқарилмайдиган айрим мол-мулклар (товарлар)ни импорт қилишда (*Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланадиган божсиз олиб кириладиган товарлар рўйхатида мавжуд бўлмаган товарлар импортида*) маҳаллий тадбиркорлик субъектларига нисбатан устунликлар бериши мумкин.

3. Тартибга солиш усулининг ижобий ва салбий оқибатлари

Салбий таъсири:

1) устав фондида (устав капиталида) чет эл инвестицияларининг улуши камида ўттиз уч фоиз бўлган чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарга ўз эҳтиёжи учун мол-мулкларни божхона божсиз импорт қилишда бошқа корхоналар (устав фондида чет эл инвестицияларининг улуши ўттиз уч фоиздан кам бўлган) ва маҳаллий корхоналарга нисбатан устунликлар беради;

2) бир хил бозорда фаолият юритаётган хўжалик юритувчи субъектларнинг ўзаро рақобатлашишга бўлган қизиқишини пасайтириши мумкин;

3) божхона божлари ҳисобидан давлат бюджетига тушадиган тушумларни камайишига олиб келиши мумкин.

Ижобий таъсири:

1) тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантиради;

2) чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналар сонини ортишига олиб келиши мумкин;

3) чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарни улар фаолиятининг дастлабки икки йили давомида қўллаб-қувватлаш орқали уларни иқтисодий қийинчиликлардан (шунингдек, тўловга қобилиятсизликдан) ишончли ҳимоя қилиши мумкин.

4. Тартибга солиш усулининг самарадорлиги (иқтисодий таҳлили)

Иқтисодий соҳага таъсири

Тартибга солиш усули чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарни қўллаб-қувватлаш орқали чет эллик инвесторларни Ўзбекистонга жалб қилишда самарали усул бўлиши ва чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналар сонининг ортишига олиб келиши мумкин.

Бироқ, шу билан бирга, давлат бюджетига тушумлар камайишига ҳам олиб келиши мумкин.

Рақобат муҳитига таъсири

Мазкур тартибга солиш усули чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналар ва бошқа корхоналар ўртасидаги рақобатни бевосита чекламасада, ўзаро рақобатлашишга бўлган қизиқишни билвосита пасайтириши ва якунида чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарга бошқа корхоналар (устав фондида чет эл инвестицияларининг улуши ўттиз уч фоиздан кам бўлган) ва тўлиқ маҳаллий бўлган корхоналарга нисбатан афзалликлар бериши мумкин.

Атроф-муҳитга таъсири

Тартибга солиш усулининг атроф-муҳитга тўғридан-тўғри сезиларли таъсири мавжуд эмас. У асосан ҳуқуқий ва иқтисодий муносабатларни тартибга солади, шунинг учун табиий ресурслар ёки экотизимларга бевосита босим ўтказмайди. Шу билан бирга, қоғоз ҳужжат айланмаси орқали чекланган миқдорда ресурс сарфи мавжуд бўлиши мумкин.

5. Хулоса

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 16 майдаги 136-сон қарори билан **Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар томонидан ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкни аниқлаш тартиби тўғрисида Низом** тасдиқланган бўлиб, ушбу Низом хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар томонидан ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкни аниқлаш тартибини белгилайди.

Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар томонидан ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкни аниқлаш ва натижаси бўйича сертификат тақдим этиш мазкур корхоналарга божхона тариф имтиёзларини қўллаш ва бу орқали, хорижий инвестициялар учун қулай ва жозибадор инвестицион муҳитни яратиш мақсадида амалга ошириб келинади.

Шунингдек, мазкур Низомда ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкка сертификатнинг йўқлиги ариза берувчи томонидан Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида назарда тутилган умумий тартибда амалга ошириладиган олиб келишни чеклашга асос ҳисобланмаслиги белгиланган.

Мазкур тартибга асосан хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар томонидан ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулк ваколатли орган томонидан (“Ўзбекэкспертиза” АЖ) аниқланиб бу ҳақида сертификат тақдим этилгач божхона имтиёзлари Ўзбекистон Республикасининг Божхона кодексига (297-модда) асосан хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарга тақдим этиб келинган.

Бироқ, Ўзбекистон Республикасининг 2022 йил 30 декабрдаги “Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2023 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” ЎРҚ-812-сон Қонунига асосан **Божхона кодексининг 297-моддаси иккинчи қисмининг 9-банди** (*божхона божидан озод этиш тарзидаги тариф имтиёзлари устав фондида (устав капиталида) чет эл инвестицияларининг улуши камида ўттиз уч фоиз бўлган чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналар томонидан улар давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан эътиборан икки йил давомида ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун божхона ҳудудига олиб кириладиган мол-мулкка берилади*) **чиқариб ташланган.**

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 8 апрелдаги ПФ-101-сон Фармонининг 9 банди “г” кичик бандининг иккинчи хатбошисига асосан 2022 йил 1 июлдан бошлаб божхона божлари бўйича имтиёзлар **фақатгина Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан берилиши**, бунда, Тариф ва нотариф тартибга солиш кенгаши хулосаси олинishi мажбурий ҳисобланиши белгиланган.

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда айтиш мумкинки, бугунги кунда Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 16 майдаги 136-сон қарори билан тасдиқланган Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар томонидан ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун олиб келинаётган мол-мулкни аниқлаш тартиби тўғрисида Низом амалда ишламай қолган, яъни ушбу Низом асосида сертификат олган хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарга

божхона имтиёзларини беришни назарда тутувчи нормалар (хукукий асослар) Божхона кодексидан чиқариб ташалган.

Юқорида келтирилганларни инобатга олган ҳолда, ***Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 16 майдаги 136-сон қарорини бекор қилиш масаласини кўриб чиқиш таклиф этилади.***